

Mihaela Garabet

Olguța Șchiopu

Paula Copăcel

Jeanina Cîrstoiu

Természetudományok

4

Tankönyv a IV.
osztály számára

Előszó	3
A tankönyv bemutatása	4
Kompetenciák	8
► Ismétlés – A mindennapi víz	9

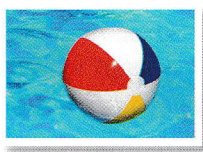
1. EGYSÉG • Az ember és a környezet 11

► A szülők és az utódok az élővilágban: hasonlóságok és különbségek	12
► Az emberi lény fejlődése	14
► A növények életciklusának fontosabb időszakai	16
► A fontosabb időszakok az állatok életciklusából	18
► Project – Hogyan csíráznak a magvak? Hogy nőnek a növények?	20
► A fajok eltűnése	21
► A környezet védelme	24
► Az ember egészségének megőrzése kiegyensúlyozott táplálkozással és mozgással	26
► Az élelmiszerek és a testünk	27
► A testmozgás	30
► Kísérleti projekt – Nekünk is számít!	32
► Ismétlés	33
► Értékelés	34

2. EGYSÉG • Testek – tulajdonságok, energia 35

► A testek úszása vízen	36
► Miért úsznak a testek?	37
► A víz tulajdonságai	38
► A víz használata különböző halmazállapotokban	40
► Energiaforrások	42
► A hőmérséklet mérése	44
► A hő átadása	45
► Hővezető és hőszigetelő anyagok	46
► Projekt – A víz – az élet forrása	48
► Ismétlés	49
► Értékelés	50

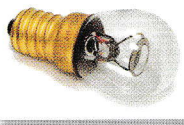
3. EGYSÉG 3 • A testek és anyagok jellemzőinek változásai 51

► Keverékek	52
► Keverékfajták	53
► A keverékek szétválasztása	54
► Az oldódás. A hőmérséklet hatása az oldódás folyamatára	56
► Égés, rozsdásodás, rothadás, megromlás, sütés	58
► A múltbeli élet bizonyítékai. Fossziliák	60
► Ismétlés	61
► Értékelés	62

4. EGYSÉG • Elektromos áramkörök 63

▶ Az elektromos energia	64
▶ Egyszerű elektromos áramkörök	66
▶ Elektromos vezető- és szigetelő anyagok	69
▶ Személyi védelem az elektromos berendezések használatakor	71
▶ Az elektromos energia felhasználása és megtakarítása	72
▶ Ismétlés	73
▶ Kísérleti projekt – Virtuális áramkörök	73
▶ Értékelés	74

5. EGYSÉG • A Föld 75

▶ A Nap	76
▶ A Naprendszer bolygói	77
▶ A nappal és az éjszaka váltakozása, évszakok. A Föld mozgásai	78
▶ Az élőlények tevékenységeinek napi és éves ritmusa	80
A nappal-éjszka váltakozás	80
Az évszakok váltakozása	82
▶ Fényforrások	83
▶ A testek láthatósága	84
▶ Az árnyék	85
▶ A szivárvány	86
▶ A testek színe	88
▶ Project – Az égitestek mágikus és tudományos világa	90
▶ Ismétlés	91
▶ Értékelés	92

6. EGYSÉG • Az élőlények és élőhelyük 93

▶ Alkalmazkodás a környezethez	94
Kisebb, nagyobb	95
Társas alkalmazkodás	95
▶ Alkalmazkodás a sivatagi élethez	96
▶ Alkalmazkodás a vízi élethez. Élet a folyókban és a tengerekben	98
▶ Alkalmazkodás a szárazföldi élethez. Az élet az erdőkben és a mezőkön	100
▶ Az élőlények közötti kapcsolatok a táplálkozási láncok alapján	102
A termelők és a fogyasztók közötti kapcsolat	104
▶ Ismétlés	105
▶ Projekt – Az erdő, a barátom	106
▶ Értékelés	108

TANÉV VÉGI ISMÉTLÉS • A vakáció előtt 109

▶ Ismétlési terv	110
▶ Tanév végi ismétlés	112
▶ Projekt – Élőhelyek	118
▶ Tanév végi értékelés	119

▶ Megoldások	120
---------------------------	-----

Emlékszem!

We know
books

A MINDENNAPI VÍZ

1 Vakációban az emberek szeretnek visszatérni a természetbe. Édesvíz forrásokat keresnek. Vajon ivóvíz is van?

- Sorold fel az édesvíz jellemzőit (tulajdonságait)
- Ellenőrizd a rajzon, hogy a forrásvíznek megvannak-e ezek a tulajdonságai.
- Ha tökéletesen tiszta, akkor a folyóvízben is láthatók pisztrángok, és nagy az esélye, hogy a víz iható. Mit gondolsz, miért vannak a pisztrángtevényészetek a hegyekben, a források közelében?

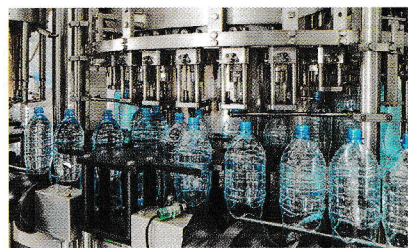
Páros munka!

2 Mindenki jelölje a füzetében **I**-vel (igaz) vagy **H**-val (hamis) az alábbi állításokat. A digitális tankönyv válaszait használva, páronként ellenőrizhetitek válaszaitokat.

- Az emberi szervezet hatodát-hetedét víz képezi.
- A Föld felszínének felét víz borítja.
- A Földön található víz legnagyobb része sós.
- A Földön található összes édesvíz iható.
- A jéghegyekben lévő víz a világ legfontosabb édesvíz-forrása.
- Az emberi szervezetnek naponta 5–6 liter vízre van szüksége.
- A víz fel tudja oldani a kőzeteket, és alakítja a szárazföldet..

3 Az ellenőrzött ivóvíz palackozó állomásokra jut.

- Hogy hívják azt a tiszta vizet, amelybe a szervezet számára hasznos ásványok vannak feloldva?
- Milyen hatása van a szén-dioxidnak az ásványvizes üvegbe palackozva?
- Hogyan utánozhatjuk az ártézi kutat egy teli ásványvizes üveggel?
- A víz felhasználása után mit kell tennünk a műanyag ásványvizes palackokkal?
- Miért használnak az emberek nagy műanyagpalackokat egyes kerti növények letakarására?
- Folytasd a listát az újrahasznosításról (csökkented, újra használod, újra hasznosítod), az üvegekre és más használt csomagoló anyagokra: *zsugorítom és a műanyagos kosárba dobom, virágédényt készítek, madárházikót készítek, megtöltöm homokkal, és zsugorítom a palackot...*

4 A zöldségekben és gyümölcsökben levő vizet a szervezet az ásványi sókkal együtt hasznosítja. Készíts egy rangsort az egészséges táplálkozáshoz szükséges, vízben leggazdagabb élelmiszerekről.

5 *Eltérések és hasonlóságok*

Milyen szükségleteik vannak a képen látható élőlényeknek? Hogyan elégítik ki azokat? Miben különbözik a reakciójuk? Mi hasonló?

6 *Egy nap napozás*

- A képen látható természeti elemek közül melyek azok amelyek egy tökéletes tengerparti napot biztosítanak?
- Hogyan néz ki a talaj a víz közelében?
- Hogyan keletkeztek a felhők?
- Milyen szerepe volt a víznek a strand létrejöttében?
- Mi a szerepe a levegőnek a hullámok képződésében?
- Hogyan véded a szemed és a bőröd az erős napsütéstől?
- Milyen tengeri állatokat ismersz? Azok hogyan szaporodnak?
A víz milyen szerepet játszik az életükben?

- 7 Másold a listákat a füzetedbe. Minden hatást társíts ahhoz a kölcsönhatáshoz/kölcsönhatásokhoz, amelyek hozzájárultak a megjelenéséhez.

KÖLCSÖNHATÁSOK

- gravitációs
- mágneses
- elektromos
- érintkezési – súrlódás

HATÁS

- a tengerpart alakítása
- az esőcseppek leesése
- az iránytű mágnesűjének elhelyezkedése
- a haj elektromozódása, érintkezés a labdával
- a tengeren, villámlik
- a víz energiájának elektromos energiává alakítása

Csoportmunka!**Folytasd a kijelentést!**

Minden gyermek megfogalmaz egy kijelentést arról, amire úgy emlékszik, hogy a III. osztályban *Természettudomány*ból tanulta. A naplóból az első kezdi. Elmondja az emlékét, és átadja a stafétát egy kollégájának. Az, az előző kijelentés utolsó szavával kezd egy másik tudományhoz kötődő történetet. Ha valaki nem tudja folytatni, akkor továbbadja a szót, majd a staféta vissza kell jusson ahhoz, aki nem válaszolt.

Tanultam az olvadásról, a szilárdulásról, a lecsapódásról, a **párolgásról**. A párolgás lehet felületi (**elpárolog**) vagy belső (**forrás**). Az élelmiszerek főzéssel vagy **fagyasztással** hosszabb ideig tartósíthatók...

AZ EMBER ÉS A KÖRNYEZET

1

Tartalmak: Szülők és utódok az élővilágban: hasonlóságok és eltérések. A növények és állatok életciklusainak legfontosabb szakaszai. Az ember hatása az életterére. A fajok eltűnése (túlzott vadászat/halászat). A környezet védelme. Az ember egészségének megőrzése. Kiegyensúlyozott táplálkozás, mozgás.

Tárjuk fel közösen és fedezzük fel a megfelelő válaszokat a következő kérdésekre:

- Melyek a hasonlóságok és az eltérések egy család tagjai között?
- Melyek az ember fejlődésének fontosabb szakaszai? Melyek a fontosabb szakaszok a növények életciklusában?
- Melyek a fontosabb szakaszok az állatok életciklusában?
- Hogy szaporodnak a növények? Hogy szaporodnak az állatok?
- Hogy védjük a környezetet? Hogy csökkenthetnénk a vizek, a levegő, a talaj szennyezését?
- Hogy őrizhetjük meg az egészségünket? Milyen szerepe van a mozgásnak az életünkben?

Ne felejtse el kitölteni a tanulási egység végén a Megfigyelési lapot! A lap modelljét megtalálod a 120. oldalon.

Értékelje a munkáját, jelölve a megfelelő eredménymutatókat! Légy őszinte önmagaddal!

12345
67890

A SZÜLŐK ÉS AZ UTÓDOK AZ ÉLŐVILÁGBAN: HASONLÓSÁGOK

Elemezd!

Az alábbi képek egyes állatcsaládok életének mozzanatait ábrázolják. Figyeld meg a képeket, és állapítsd meg: milyen állatok? Miből jöttél rá, hogy egy családhoz tartoznak? Melyek a hasonlóságok és az eltérések a képeken lévő családok tagjai között?

- Ha most megnézed a jobboldali családi képet, akkor mit veszel észre? Miből jössz rá, hogy ők egy család tagjai?
- Melyek a képen látható családtagok közötti hasonlóságok és eltérések?
- Összehasonlítva az állatok családjaival hány hasonlóságot és különbözőséget vettél észre? Azok melyek voltak?

Fedezd fel!

A bal oldali képen látható személyek ugyanannak a családnak a tagjai. Miben hasonlítanak? És miben különböznek?

Az emberek közötti eltérések egy részét az életkori eltérések határozzák meg, ami megmutatja, hogy az emberek a fejlődésük különböző időszakában vannak.

Jegyezd meg!

Ezek az ember fejlődésének különböző időszakai:

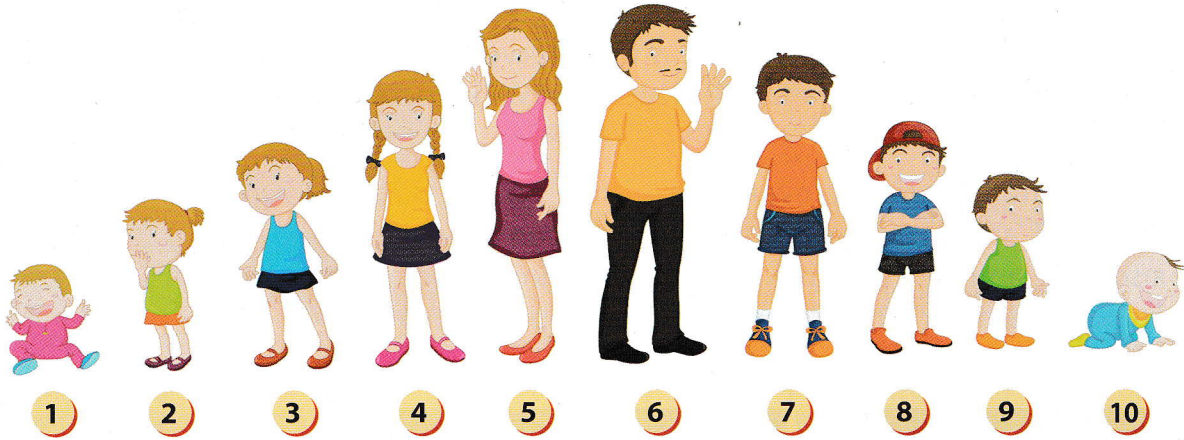
- születés előtti időszak (a fogazástól a születésig);
- gyermekkor (csecsemő, óvodás, kisiskolás);
- pubertás;
- kamaszkor;
- ifjúkor;
- felnőttkor;
- öregkor.

Mit gondolsz, milyen fejlődési szakaszban vagy? Mi jellemzi ezt az időszakot?

Elemezd!

Mit gondolsz, hány évesek a képen látható szereplők?

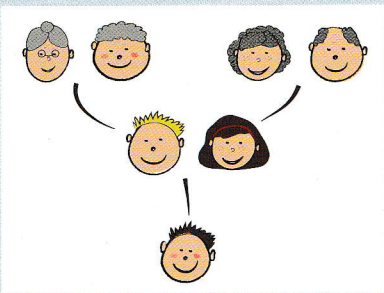

Portfóliós lap

A családod tagjairól készült fényképekre vagy rajzokra van szükséged! Ha nem ismered mind, akkor rajzold le őket olyannak, amilyenek képzeled, ahogy kinéznek vagy kinéztek!

- Rajzold vagy ragaszd a képeket úgy, mint az alábbi képen! (Készítsd el a családfádat!) A te képed legyen legalul! Fölötted vannak a szüleid, és fölöttük a nagyszüleid, az ő szüleik!

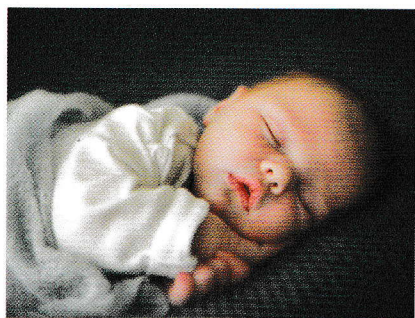
- Minden kép alá írd oda a képen levő nevét, és a rokonsági fokot! Más személyes megjegyzéseket is tehetsz, mint például: Én anyára hasonlítok, mert ... (szemek színe, beszédhang, türelem stb.)!
- Lapozd föl a családi albumokat, és beszéljess a családoddal erről a projektről!

A fejlődés első szakasza az anya testében kezdődik, és körülbelül 9 hónapig tart. Ezt *születés előtti* időszaknak hívjuk, mivel a megszületés előtt történik. Minden emberi lény kezdetben egyetlen sejtből áll*. Ez szaporodik, és a belőle keletkező sejteknek eltérő alakjuk és szerepük lesz, azokból jönnek létre a test szervei. A leendő gyermek az anya testében őrződik, fejlődik, és a placentának nevezett szervvel kötődik hozzá, amelyen át kering a vér az anya és a gyermek között.

A születés után kezdődik a **gyermekkor**, amely a következő időszakokat öleli fel:

- *csecsemő*, amikor a gyermek teljes mértékben az anyjától függ;
- *kisgyerek*, amikor a gyermek kezd önálló lenni, és egyre több időt tölt családján kívül;
- *kisiskolás*, amikor tanulási tevékenysége és programja van..

- Gyermekkorban a legfontosabb tevékenység a játék.
- Hogyan játszik egy csecsemő? Hát egy óvodás? És egy iskolás?
- Melyek azok a tevékenységek, amelyeket egy óvodás és egy iskolás elvégezhet, de egy csecsemő nem?

* sejt – az élőlények testének legkisebb része.

Serdülőkorban (9-10 éves kortól 14-15-ig, az általános iskolás időszak), a test és az agy nagyon sokat nő és fejlődik. Az iskolai tevékenységek több időt vesznek igénybe mint gyerekkorban, de a játék még fontos. A lányok és a fiúk külön csoportokban szeretnek játszani. A családdal töltött tevékenységekkel szemben, előnyben részesítik a csoportos tevékenységeket.

Kamaszkorban a növekedés gyors, és a test változásai jelentősek; a lányok fokozatosan nővé, a fiúk férfiakká válnak. A tevékenységek közössé válnak.

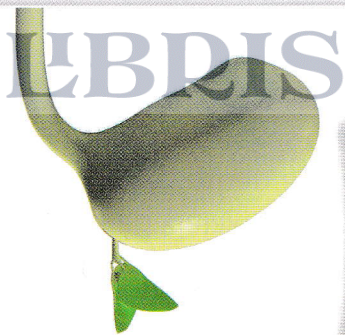

Serdülő és **kamaszkorban** fejlődik a személyiség; megjelenik a szabadságvágy és fokozódik a döntésképeség. Kialakul a személyes stílus.

- Neked van saját stílusod? Ha igen, akkor hogyan jellemeznéd magad?
- Melyek a kedvenc tevékenységeid?

- **Ifjúkorban** leáll a növekedés. Az ifjakat a szakmai életük elkezdése, párkapcsolat és egy család kialakítása érdekli. A kamaszkor és ifjúkor sok igénye és elvárása megmarad.
- **Felnőttkorban** az embernek egy vagy több szakmája, és a legtöbb esetben egy vagy több gyermeces családja van.
- **Öregkorban** csökken a testi erő, és az alaptevékenységek az egyén egészségi állapotától függenek. Azonban előrehaladott korig, ezekkel együtt lehetséges az aktív élet.

We know
books

* *keltetni* – csíráztatni.

Mi bujlik meg egy növény magjában?
Aztass be babaszemeket. Utána vedd le a magvak héját és nagyítóval figyelj meg mindkét felet. Közöttük található a leendő növény piciny változata (csíra), amely akkor fejlődik ki, ha a magot megfelelő körülmények között keltetik*.

Kisérletezzi

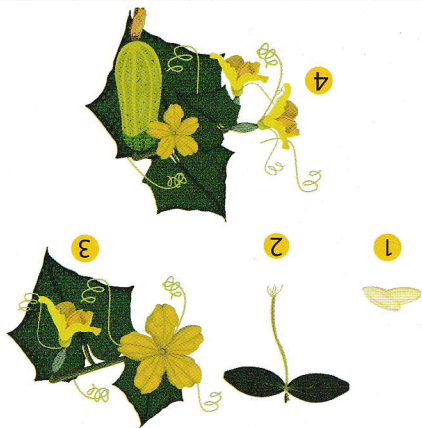

Az *életciklus* elnevezés a kör szóból származik. Egy *életciklus* az élet különböző szakaszai közötti időszakot jelöli. A ciklus az élőlény első időszakával kezdődik, és akkor ér véget, amikor visszajut az első időszakba. Példának okáért, sok növénynél az életciklus a maggal kezdődik, amely kicsírázik, és új növényt fejleszt, és akkor zárul le, amikor a kifejlett növény magvakat terem. Csak egy kifejlett növény tud szaporodni.

Jegyezd meg!

- Mit gondolsz, milyen feltételek szükségesek az 1-es állapotból a 2-esbe jutáshoz?
- Hát a 2-es szakaszból a 3-asba? És a 3-asból a 4-esbe?
- A növény milyen szervei figyelhetők meg a 3-as szakaszban?
- Hát a 4-esben?
- Milyen különbségek vannak a szervek között a megfigyelt 3-as és a 4-es szakaszokban?

Az alábbi rajz egy uborkanövény életciklusának időszakait ábrázolja. Írd le, hogy mit látsz a képen, mindenik számmal megjelölt rajzon. Mindenik szám a növény növekedésének és fejlődésének egy-egy szakaszát jelöli. Az egymást követő szakaszok közötti átmenet bizonyos körülmények között valósul meg.

Fedezd fel!

A NÖVÉNYEK ÉLETCIKLUSÁNAK FONTOSABB IDŐSZAKAI

Tudj meg többet

(Választható tartalom)

Egyes növényeket *egynyári növényeknek* hívnak, mert csak egy évig élnek; a magvak beérése után a növény életciklusa lezárul. Ezek lágyszárúak, és nem élnek túl a telet. Más növények két évig élnek. Első évben a gyökérzet, a törzs és a levelek fejlődnek, a másodikban pedig a virágok, a gyümölcsök és a magvak. Ezek zárják le az életciklust a második év végén. Ezeket a növényeket *kétnyáriaknak* nevezzük.

Más, jóval ellenállóbb növények, mint a fásszárúak (fák és bokrok), sok évig élnek, és minden évben virágoznak, gyümölcsöt és magvakat teremnek. Ezeket *évelőknek* nevezzük.

Jegyezd meg!

Az életciklusuk szerint a növények:

- egynyáriak
- kétnyáriak
- évelők

Kísérletezz!

Csíráztass babszemeket egy edényben, amelybe vízzel átitatott vattát tettél. Tedd az edényt az ablakpárkányra, hogy a növények fényhez és meleghez jussanak, majd naponta öntözd őket. Minden nap rajzold le az újonnan megjelent növénykéket.

Alkalmazd!

Mit gondolsz, mi történik, ha az edényt nem az ablak mellé, hanem hűtőszekrénybe teszed? Miért?

Tudj meg többet

(Választható tartalom)

Nem minden növény szaporodik magvakkal. Például a burgonya, bár gyümölcsöt és magot is terem, a föld alatt fejlődő, gumóknak nevezett növényrészekről szaporodik, amiket mi is fogyasztunk.

